

Noah Breuer je profesionální výtvarník. Specializuje se na potisk materiálu a učí na Buffalo University v Americe.

Americká krása po česku

Americký výtvarník **NOAH BREUER (43)** kvůli pohnuté rodinné historii našel inspiraci u svých českých předků, kteří ve Dvoře Králové nad Labem vlastnili textilní fabriku. Firma Carl Breuer a synové (CB&S) byla ale po obsazení Československa v roce 1939 jako židovský majetek zabrána nacisty a namísto krásných vzorů se v ní vyráběly třeba žluté Davidovy hvězdy, jež museli židovští obyvatelé protektorátu povinně (pod hrozbou přísných trestů) nosit. Většinu Breuerovy rodiny Němci zavraždili v koncentracích, a vypadalo to, že s nimi se rozplynula i jejich dlouholetá práce. Noah Breuer ale v roce 2016 objevil rozsáhlý firemní archiv vzorů a návrhů, který po desetiletí ležel nepovšimnutý v muzeu v České Skalici. Nyní má umělec v Česku sérii výstav.

■ Většina vašich nejbližších příbuzných zahynula během druhé světové války ve vyhlazovacích koncentračních táborech. Kdy přesně se zbytek rodiny vydal do USA, což mu zachránilo život?

Začnu šířeji. Firmu Carl Breuer a synové (CB&S) založil můj prapradědeček v roce 1897 a vedl ji se svými syny Felixem a Ernestem, kteří ji pak provozovali sami po jeho smrti. Dařilo se jim, v jejich továrně ve Dvoře Králové se zaměřovali na všemožné druhy potištěného textilu, na ubrusy, okenní závěsy a další věci, jež dnes souhrnně nazýváme bytový textil. Nešlo o tkané látky, ty se vyráběly spíš v severních Čechách, na Liberecku a podobně. Namísto toho se tiskly tradiční, někdy až ornamentální vzory. A byli v tom opravdu dobří. Vyráběli tyhle výrobky po celé Evropě. Po roce 1918 se aktivity Breuerů rozděly – výroba zůstala ve Dvoře Králové, zastoupení firmy bylo ve Vídni. Tam se narodil můj dědeček Hans. Ve 30. letech se ve Vídni oženil a narodil se mu první syn. Po anšlusu Rakouska (násilné připojení Rakouska k nacistickému Německu v březnu 1938, pozn. red.) nacisté stupňovali restrikce vůči Židům. Hans s rodinou odjel do Čech, kde doufal, že budou v bezpečí. Záhy pochopil, jak se mylí.

► Zakladatel rodinné firmy Carl Breuer (Noahův prapradědeček) byl židovského původu a pocházel z Nemažova na Trutnovsku. V roce 1897 založil spolu se syny Felixem a Ernestem (tedy Arnoštem) firmu CARL BREUER und SÖHNE. Od roku 1907 měli ve Dvoře Králové nad Labem továrnu, která se specializovala na zpracování bavlny, textilního tisku a barvení látek.

Na podzim 1938 se mu podařilo získat víza do Ameriky, kam se vydal s manželkou a dvouletým synkem. Všichni ostatní z rodiny, co se k nim nepřipojili, nakonec zemřeli v koncentračních táborech. Dohromady asi jednadvačtí přímých příbuzných.

■ Muselo být frustrující vidět, co se děje v Evropě, kde zůstala většina příbuzných.

Můj dědeček Hans Breuer si vybudoval nový život v Los Angeles. A v roce 1944 se jim tam narodil druhý syn, můj otec. Existuje rozsáhlá korespondence z let 1938 až 1941 mezi mým dědou a jeho tátou Felixem (spoluzakladatel firmy CBS, pozn. red.), jenž zůstal s ostatními ve Dvoře Králové. Všechny jsem je četl. Zprvu zachycují každodennosti, také ty normální zprávy, jak jde život. Postupně s tím, jak se situace v protektorátu měnila stále k horšímu a uplatňovaly se protizidovské zákony, je ale vyznění dopisů stále temnější. Děda se pro zbylé členy rodiny zoufale snažil získat víza do USA, ale už to nebylo možné. Po roce 1939 přišla arizace židovských podniků, továrnu ve Dvoře Králové zabavili nacisté. Změnili výrobu a začali dělat mnoho jiných potištěných textilií. Během bádání v archivu v České Skalici jsem však zjistil něco, co mě opravdu šokovalo. Od roku 1940 se v naší továrně tiskly i žluté hvězdy, které museli Židé povinně nosit jako označení, aby je každý na ulici poznal (lidem s hvězdou a nápisem Jude byl zapově-

zen vstup na některá veřejná místa nebo do veřejné dopravy, pozn. red.).

■ Při hledání rodinných kořenů v Česku jste našel rozsáhlý firemní archiv vzorů potištěných látek z vaší továrny, které roky ležely v Muzeu textilu v České Skalici na Náchodsku, nyní jsou v depozitáři pražského Uměleckopřemyslového muzea. Co vás v archivu ještě překvapilo?

„Ostatní příbuzní, 21 lidí, zemřeli v koncentráku.“

Kvůli své práci profesora zaměřujícího se na umělecké tisky na univerzitě v Buffalu jsem navštívil hodně muzeí světa, například jsem si v Amsterdamu prohlížel zblízka Rembrandtovy lepty, nikdy jsem však nezažil tak silné emoce, jako když mě v Čechách v muzeu nechávali prohlédnout krabice označené našim příjmením.

■ Souvisí rodinná historie i s tím, že jste se vydal na uměleckou dráhu?

Vůbec ne. Nestudoval jsem grafiku kvůli rodinné tradici, nikdo mě k tomu doma

nevedl. Pokud ale uvěříme v nějaký osud, v nějaké kosmické předurčení, nakonec bylo naprosto skvělé, že jsem byl na tenhle zajímavý historický rodinný objev formálně připravený. Do té doby jsem se věnoval především potiskům papíru. Naprosto mě ale uchvátila rozmanitost a nápaditost vzorů z továrny mých předků. A napadlo mě, že bych těm vzorkům mohl vdechnout nový život a zakomponovat je do své tvorby. Jako v muzice, kdy se nové použití starší skladby označuje za remix, kdy známou věc uchopíte svým vlastním originálním způsobem. Nebo mám možná ještě lepší metaforu: jmenuji se Noah, což v češtině znamená Noe. Ten archiv textilního muzea, kde byly po desetiletí uloženy vzory potisků a katalogy firmy Carl Breuer a synové, byla v podstatě taková archa, díky níž se podařilo těmto dílům přežít opravdu děsivě historické období. No a já nyní jako Noe ta zachráněná zvířata – tedy umělecká díla – opět vyvádím na světlo světa, různě je kombinuji a dávám vzniknout něčemu zcela novému.

■ To zní zajímavě...

Měl jsem štěstí, že vedle jednotlivých vzorníků potisků se zachovaly i tiště-

Noah Breuer v roce 2016 objevil v Muzeu textilu v České Skalici archiv rodinné firmy Breuer, kde byly i vzorníky látek a katalogy. A pojal nápad, že staré vzory zkombinuje se současným designem. Tahle díla jsou základem jeho výstavní kolekce Návrat (Return).

né obchodní papírové katalogy. Člověk mohl vidět nejen ukázky vzorů a ornamentů, ale v podstatě celý design a barevnost konkrétního ubrusu nebo závěsu či jiné potištěné látky. Když jsem se pak vrátil do Ameriky, měl jsem spoustu fotek a podkladů. Postupně jsem tyhle věci začal komponovat do své vlastní práce, do sitotisků, dřevorytů. Brzy jsem pochopil, že aby tohle spojení s tradicí fungovalo, musím tisknout také na látky. A postupně jsem začal pracovat i se sklem, kde jsem propojil historické motivy a současný design. Ornamenty jsem přenesl na sklo, pak jsem je rozbil a poslepoval. Dvě díla se vztahují i k holokaustu: je to grafika, kde jsem zkombinoval zmíněné žluté hvězdy a potisk látek z minulosti továrny. Další dílo odkazuje k tomu, co se stalo během křišťálové noci v listopadu 1938. (Označení začátku protizidovského pogromu jako křišťálová noc je odvozeno od střepů rozbitého skla z oken a výloh ze

▼ „Dědeček Hans je moje oblíbená rodinná figura,“ říká Noah Breuer. Hans se v roce 1933 oženil ve Vídni s Olly Haar (na snímku vlevo), také židovkou, jež uměla několik světových jazyků a otevřela si jazykovou školu v centru Vídně. S dvoletým synem Stephanem Ernstem se pak v listopadu 1938 vydali lodí do Ameriky (na snímku vpravo). V Los Angeles se jim potom narodil druhý syn Robert, Noahův otec.

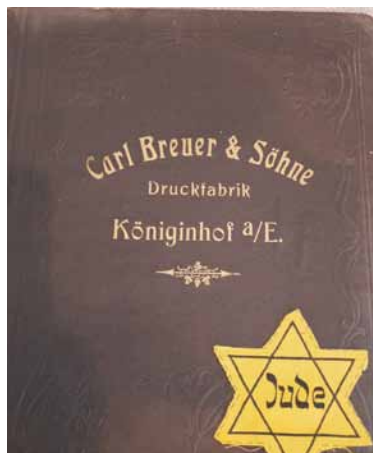
Foto: archiv Josefa Jiráčka a Noaha Breuera

7 500 zdemolovaných židovských obchodů, 171 vyrabovaných domů i nemocnic a 119 vypálených synagog v Německu, Rakousku, Sudetech a v Gdaňsku. Podílely se na tom jednotky SA, což byly ozbrojené oddíly Hitlerovy nacistické strany NSDAP, ale i běžní Němci. Během křišťálové noci bylo zabito minimálně 91 Židů, na 30 tisíc dalších bylo zatčeno a odvezeno do koncentračních táborů. Záminkou k pogromu

„Z Vídně si do USA přivezli i kus starého světa.“

mu byl atentát na sekretáře německého velvyslanectví v Paříži Ernsta vom Ratha, který spáchal židovský mladík Herschel Grynszpan. Ten se chtěl pomstít za tragický osud svých rodičů, násilně v říjnu 1938 odsunutých z německých domovů do Pol-

V září 1939 továrnu židovské rodiny Breuerových zabavili nacisté. Jednou z nových zakázek byla pak i výroba žlutých hvězd, které museli nosit Židé v éře protektorátu. Výtvarník a grafik Noah Breuer odkázal na holocaust ve dvou kolážích: na snímku uprostřed je motiv žluté hvězdy zkombinovaný s potiskem látek z rodinné továrny. Dílo na snímku vpravo odkazuje ke křišťálové noci v listopadu 1938, což byl začátek nacistického pogromu na židy. Noah Breuer použil motiv z potištěné látky rodinné továrny. Vytvořil skleněné dílo, které následně rozbil a slepil.

ska. Při oznámení vom Rathova úmrtí říšský ministr propagandy Joseph Goebbels v plamenném projevu vyzval k pomstě na všech Židech. Po pogromu následovala jejich další perzekuce, zabavování majetku, a vše vyvrcholilo tzv. konečným řeše-

ním židovské otázky a holokaustem, pozn. red.)

■ V podstatě se dá říct, že jste kromě vzorníků a katalogů našel i své rodinné kořeny, ne?

Už předtím jsme samozřejmě měli o našich předcích hodně informací. Znali jsme jejich jména, ta jsou mimo jiné zaznamenána i v Národním muzeu holokaustu ve Washingtonu, D. C., ale v podstatě jsme nevěděli vůbec nic o tom, co se s rodinnou firmou stalo po druhé světové válce. Jen to, že byla po roce 1948 znárodněna komunisty. Když jsem přijel do Čech, hodně nám pomohl Josef Jiránek, jenž se desítky let zabývá historií textilního průmyslu ve Dvoře Králové. Podařilo se mu dohledat obchodní záznamy a bohatou korespondenci naší rodinné firmy. Díky tomu jsem mohl shromáždit unikátní sbírku digitálních skenů a fotografií, které oživují pohled nejenom na jednu textilku, ale i na jednotlivé lidi. I tohle mi nakonec pomáhá vyprávět rodinný příběh, který bych rád předal svým synům. Zatím jsou ještě předškoláci, ale až budou větší, rád bych jim vyprávěl, odkud je náš rod a čemu se věnovali naši předci.

■ Vloni na podzim jste poprvé představil svá díla v Česku a také se podařilo první setkání s příbuznými z Prahy. Jaké to bylo?

Propojil nás právě pan Jiránek. Pozval jsem příbuzné na vernisáž své výstavy v Havlíčkově vile v Břeclavi. A bylo to opravdu velmi emotivní, protože já, můj otec a můj strýc jsme vyprávěli, co víme o rodinné historii, a oni nám zase říkali, co se povedlo vypátrat jim. Letos v lednu

jsem se potkali podruhé, když přišli na moji přednášku v Uměleckoprávnímu muzeu v Praze. Měl jsem také prezentaci v Maiselově synagoze v centru metropole. Byla pro mě velkou poutou promluvit právě tam, protože jsem si jistý, že tuto synagogu znali i moji předkové.

■ Zdá se, že se váš projekt postupně rozrůstá.

Hodně mě baví experimentování s materiály a motivy, ale také to, že si můžu vyzkoušet i něco nového přímo s výtvarníky v Česku.

„Možná budou lidem připomínat dobu, kdy vyrůstali.“

■ Svoje díla inspirovaná tvorbou rodinné továrny CB&S jste opakovaně vystavoval ve Spojených státech (v Maine, v Oregonu, v Kalifornii či v New Yorku), teď jsou k vidění v Česku...

Vnímám jsem jako nezbytné, aby se tahle díla ukázala i v České republice. Nejenom kvůli historii naší rodiny nebo textilky, ale i ty samotné vzory a ornamenty jsou veskrze místní a možná budou lidem alespoň vzdáleně připomínat dobu, kdy vyrůstali v domech a bytech, kde byla na textiliích používaná podobná zdobení. I proto se celý můj výstavní projekt jmenuje *Návrat* protože tímhle způsobem ty věci vracím do jejich původního kulturního prostředí. Po výstavě v Břeclavi teď chystám výstavní turné po Česku. Právě dokončuji kolekci textilních děl, jež bu-

dou k vidění od konce června do konce srpna v synagoze v Českém Krumlově, odkud část našich příbuzných pocházela. Koncem září začne moje další výstava ve Dvoře Králové nad Labem. A rád bych turné ještě prodloužil, najdu-li výstavní prostory v Praze. A bylo by skvělé představit projekt i ve Vídni, odkud jsou přímo moji předkové. Když jsem v 90. letech poprvé s rodiči do Prahy a do Vídně přijel, přišlo mi to jako cestování v čase, všechno mi připadalo oproti Spojeným státům takové staré. Nyní ale díky všemu, co jsem absolvoval, už mám jiný pohled na svět. Zvlášť když jsem se byl třeba podívat na bývalou továrnu ve Dvoře Králové a když jsem se ve Vídni procházel po ulicích kolem bývalých bytů mých předků. Pořád se samozřejmě cítím jako Američan, nicméně silné evropské kořeny se nedají zapřít. Moji oblíbenou rodinnou postavou byl děda Hans. I když před útekem do USA značnou část života prožil ve Vídni, kde si našel manželku a založil rodinu, silně se identifikoval také s českým prostředím. I později dokázal v češtině komunikovat, i když se doma na děti snažili pořád mluvit anglicky a s manželkou mezi sebou hovořili německy. Vídeňskou identitu si částečně přivezl do USA. Z Vídně si dokonce dovezli nábytek, babička i v Americe dala peklá štrůdl nebo smažila řízký. A v ložnici byly pořádné péřové peřiny. Tohle všechno vazby na jejich starý svět posilovalo, i když se snažili žít jinak.

Josef Hympl

